

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**In Epistolam Ad Hebraeos, Ioannis Oecolampadij,
explanationes, ut ex ore pr[a]elegantis except[a]e, per
quosdam ex auditoribus digest[a]e sunt**

Ökolampadius, Johannes

Argentorati, 1534

VD16 B 5199

Capvt XIII

urn:nbn:de:hbz:466:1-36048

amplexi fuerimus. Quidam hanc clausulam in
 ritium sequentis capituli faciunt, sed minus cōmo-
 de. Nam est ratio eius, quod regnum immobile
 Hebræos assumere adhortatus est.

CAPVT XIII

Fraterna charitas maneat. Hospi-
 talitatis ne sitis immemores : per
 hanc enim quidam inscientes exce-
 perunt angelos hospitio.

Duas præcipuas uirtutes paulò ante cōmen-
 dauit, pacem & sanctimoniam, eas nunc latius *Charitas*
 profequitur. Si pax habenda est cum omnibus
 hominibus, omnium maxime cum fratribus &
 eiusdem hæreditatis consortibus. Isti em̄ eundē
 patrem in cælis habent. Dicās. An nō omnium
 gentium pater est, & sic omnes homines fratres?
 Fraternitas nostra ex eo nomen non sumit, sed
 quod uno spiritu Deum adoramus, & Abba
 patrē inclamamus. Si uere quis confiteatur pa-
 trem Deum in cælis, illūq; ut decet reueretur,
 & domesticorū fidei eum non puduerit, pro fra-
 tre censendus, alioqui utcunq; lingua hoc nomi-
 nis sonet, nihil est. Fraternitates quas uocant mo-
 nachorum & questionariorum indignæ sunt
 hoc sacro sancto nomine, qd & nos caueamus
 prostituere. Maneat autem dicit, quia non suffi-

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

cit semel atq; iterum fratri beneficisse, oportet iugem esse beneficentiam. In hac em̄ uerus cultus Dei consistit. Ista tamen charitas, de qua loquitur, inter nullos sincera esse potest, quàm inter eos, qui Christum professi sunt. Videas quidē qui cum laude incipiant, sed non uere in Christo radicari, statim resiliunt. Perpende illud. 1. Ioā. 3. Qui habuerit substantiam mundi, & uiderit fratrem suum egentem &c. Dilectio nullos excludit, tamen potiore rationem domesticorum fidei habet, ut qui propter Christi fidem ab alijs deserantur, etiam à suis cognatis secundum carnem. Cōmodum ergo subiicit.

Hospitalitas.

Hospitalitatis ne sitis. Si uenerint ad uos peregrini & exules, ne sitis in illos duri, & quia hæc nō in hac uirtute p̄celluistis, moneo ne obliuiscamini eius: nec enim ista inter extremas uirtutes est censenda, postquam per hanc quidam insciētes Angelos hospites exceperunt. Non quosuis autem hospitio excipi uult, sed peregrinos, quia his, ut ignotis, potius succurrendum est, quàm qui iā familiaritatē quandā sibi cū hominibus contraxerunt. Erga peregrinos se hospitem exhibere, eximie charitatis argumentum est, & etiam apud gentes celebratum, unde ius hospitij summum illis habebatur, puta, ne quis hospitem læderet. Testes sunt Homerus, & uetustissimi quicq; poëtarum. φιλοξενία, habet in se magis affectus & beneuolentiæ erga hospites, significacionem

tionem, quàm sumptus largioris faciendi præceptum. Non requiritur à te ut magnos sumptus facias. Iuua quantū potes, & amplectere. Quid si propter facultates tenuiores adesse quantum illi opus sit, non licet, indica saltem uiam, atq; bene uolum te exhibere. Supra uires ut facias, nemo sanus à te requireret.

Per hanc enim quidā ¶ Exemplo rem suadet, nempe sanctos olim hospitales, Angelos hospicio excepisse, id quod de Abraham & Lot legimus Genes. 18. & 19. Abraham tres uiros fatigatos ex itinere in meridie uidebat, adorauit & in tabernaculum suum uocauit. Lot duos circa uesperam, nihil minus putans eos esse quàm angelos. Hac uirtute isti placuerunt Deo, placebitis indubie & uos, si pergatis eius non esse immemores. Nos suscipientes peregrinos & pauperes, non Angelos, sed Christum ipsum recipimus, quemadmodum & illi fit, quicquid pauperibus & minimis suis fit. Quia autem Angelos hospicio exceperunt, discamus quod nimius delectus in peregrinis & pauperibus recipiendis non est adhibendus, tamē ignauis nolim ita patrocinari, ut alijs dignis min⁹ subuenire possis. Notent ista Christiani, cum primis uero qui duces gregis Christi dici se uolunt, & ex clero sunt.

Memores estote uinctorum, tanquam unà cum illis uincti: eorū qui

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD
affliguntur, uelut ipsi quoque uersan-
tes in corpore,

Vincti.
Aegroti. Alienos & hospites comendauit nobis, nunc
etiam incarceratos & maxime propter confessi-
onem ueritatis, quae Christus est, horum nos
pudere non uult. Eadem enim ueritas est in cap-
tis, quae in nobis est. Vult ergo ut horum simus
memores, & quantum in nobis est, tum preci-
bus, tum re ipsa ipsos studeamus liberare, maxi-
me cum inuicem sumus membra, & eiusdem ma-
li sensu affici nos oportet. Vellemus quidem nos
in uincula coniecti, fratres & amicos omnes de
nostra salute esse anxios, & despiciere, qua nobis
succuri posset, idem faciamus & nos alijs. Veri-
tas enim aliquando in captiuis sanctis peridita-
tur. Tamen unusquisque hic pro suo modulo, &
ea prudentia agat, qua non nocere, sed prodesse
periclitanti possit. Sed hic charitas docebit quid
faciendum sit, & quid minus.

Eorum qui affliguntur ¶ Puta, ob malam ua-
letudinem, famem, sitim, uel aliam qualemcumque
necessitatem, memores talium nos uult, sed ita,
ut quicquid in solatium afflicti pie fieri possit,
non detrectes, & ut uerum membrum, alij mem-
bro condoleas. Causam quae huc permoueat,
adiicit dicens: Velut ipsi quoque uersantes in cor-
pore, hoc est, tanquam iisdem malis obnoxij.
Esurit hic, sitit hic, eandem imbecillum carnem
& tu

& tu gestas, & propterea nihil non humani tibi expectandum puta. Iuua ergo ad afflictum quantum pores, ueramque sympathiam apud te ualere sinas. Audies alioqui: Esuriui, & non dedisti mihi cibum &c. Et ita Apostolus ordine aliquot opera misericordiae posuit. Nunc ad alteram uirginitatem explicandam, sanctimoniam uidelicet redit, & dicit.

Honorabile est inter omnes coniugium, & cubile impollutum. Scoratores autem & adulteros iudicabit Deus.

Quia superius adeo sanctimoniam commendauit, potuisset aliquis cogitare, an fortassis relinquenda sit uxor, ut uirtuti istius maiorem operam dare quis possit: Respondet, nuptias pro pollutione non esse censendas, quemadmodum quidam male feriat homines superioribus & nostris saeculis ausi sunt dicere. Religiosi isti putant eos qui matrimonium contraxerunt, minus contemplationibus posse uacare, atque ita impedimentum spiritus sancti & gratiae obijcere, quo minus se exerere possint, cum tamen hoc non esse, tot & tantorum habeant exempla. Moses, qui locutus est Domino facie ad faciem, maritus fuit. Similiter Abraham, Isaac, Iacob, sanctissimi uiri, & tamen ex coniugio contaminati

Coniugium

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

non sunt, sicut nec isto spiritū sanctū prohibuerunt. Iam si coniugium indignū est diuinis vacaturo & coinquinat, certe Papistæ superiores erunt Patriarchis, plerisque Prophetis & Apostolis. Quam autem absurdum hoc sit uel cogitare de tantis uiris, quisque fidelis iudicet. Cubile impollutum, intelligit moderatum debitæ beneuolentiæ usum, qui nemini peccato & pollutioni posse esse potest. Vbi fides in Christum obtinet, ibi nihil contra naturam fit, ibi non est coinquinatio, sicut nec locus prauæ libidini, sed puritas & continentia etiam in ipso matrimonio. Notius est dictum Paphnutij, quam ut hic referendum putem. Hinc facile patet impiam & diabolicam doctrinam esse, inhibere matrimonia, & scortationem admittere, atque adeo in aliquibus ipso matrimonio præferre, id quod Pontifex Romanus ausus est facere. Contrarium hic Apostolus docet, cum dicit. Honorabile esse in omnibus matrimonium, ergo etiam in ministris ecclesiæ. Non enim ullam ætatem (modo illa sit iusta & matrimonio commoda) excludit & reijcit sicut nec aliquem statim ut uocant hominum. Porro quam honorandum matrimonium etiam gentibus fuerit, cuius uel medioeriter in prophanis literis uersato abunde patet.

Scortatores autem & ¶ Vides quid sanctimoniam perdat & polluat: non matrimonium, sed scortatio & adulterium, ista enim templum
Dei

Dei prophanant, quemadmodū copiose. 1. Cor
6. legis. Obseruabis hunc locum contra eos, qui
scortationem ita extenuant, ut fere pro peccato
non habeant, sed experientur olim etiam si hic
iudicem effugiant. Nam Deus istos sicut & adul
teros iudicabit, hoc est, puniet, & condemna
bit. Certe neq; scortator, neq; adulteri, neq; im
mundus, neq; auarus, qui simulacrorum cul
tor est, hæreditatem in regno Christi & Dei ha
bebit, nisi nobis spiritus, s. mentiatur: Eph. 5.

Sint mores alieni ab auaritia, con
tenti ijs quæ adsunt. Siquidem ipse
dixit: Non te desero neq; derelin
quo, ut fidētes dicamus: Dominus
mihi auxiliator, nec timebo quid fa
ciat mihi homo.

Hoc non incommode referre possumus ad *Auaritia.*
ea, quæ superius sunt dicta, de subleuandis pau
peribus & colligendis peregrinis, ut sic tacite ob
iectioni respondeat, quam tenacior quis obijce
ret. Si dederō illi & alteri stipē, facile omnia quæ
habeo eragauero, quis deinde me pascet? unde
ego accipiam, quo uitam meam sustentem? Di
cit. Nostrum, qui omnia postposuimus Chri
sto, non est istis terrenis & fluxis animo defigi,
ad longe enim maiora uocamur. Ne ergo ita si
mus rei

simus rei faciende dediti, ut præ amore auri & argenti, uiscera misericordiæ erga fratrem nostram beneficentia indigentem, claudamus, sed alieni prorsus ab omni auaritia, contenti his quæ ad sunt. Natura enim paucissimis est contenta. Habet ille qui uolucres cœli pascit, & lilia agri uestit, affatim quibus nos suos filios alit, sumus enim illi tam curæ, quàm nihil esse potest. Pater noster est, quomodo filijs petentibus panem cotidianum negare poterit unquam? Vult itaque nos Apostolus alienos ab omni auaritia, ut non solum non rapiamus aliena, sed & nostra indigentibus erogare simus parati, cura & sollicitudine omni futurorum in Deum reiecta. Scripturæ autem testimonijs utitur, quo magis ab auaritia eos deterreat, & paucis contentos esse persuadeat. Alterum Iosue. i. habetur, alterum Psal. 117.

Non te deserero. Iosue ista Dominus dixit, cum hortaretur eum ut gubernationem populi sui susciperet. Verum quia Dominus neminem uult deserere, qui illi se ex animo concredat, recte Apostolus istud tanquam in genere omnibus fidelibus promissum, inducit. Prope enim est omnibus inuocantibus se in ueritate. Et quæcumque scripta, scimus propter admonitionem nostri esse scripta. Qui Iosue non deseruit, etiam nos illius promissionibus fidentes non deseret, est enim uniuersorum & Deus & auxiliator, in quem quicumque sperant, nunquam confunduntur.

ὁυδ' ὁυ

ὄυδ' ὄυ μὴ. Tres negationes apud græcos, unā ualidissimam negationem includunt.

Dominus mihi auxiliator] Verba sunt Dauidis. Causaris, si proximum adiuuero electosynna, quis me enutriet? Dominus auxiliator tuus, in hunc iacta cogitationes tuas, & ipse te enutriet. Neq̄ Dominum adiutorem tantum putes in certamine contra dæmonem, peccatū, & infernum, sed & in omnibus angustijs & tribulationibus, quæ homini obuenire possunt. Homo bulla est, nihil potest in eum, qui Deum protectorem suum habet. Qui Dominum pro se habet, quis posset tali preualere? Videte quæso quo uerba ista spectent. Quidam putant in summis tribulationibus ista tantum esse usurpanda, perinde autem ignominiosum Deo esset, etiam in cibo, potu & amictu ipsius auxilium agnoscere. Certe nemo à Deo recte æternam salutem sperabit, qui illi de pane cottidiano diffidit. Ita sanctorum exemplis ad propulsandam auaritiam usus est, qui omnia terrena facile reliquerunt, Deo sufficientissimo bono contenti. Istos uos imitemini: quod si feceritis, non est quod de presentissimo auxilio unq̄ dubitetis.

Memores estote eorum qui præ sunt uobis, qui locuti sunt uobis sermonem Dei, quorum imitemini fidem

dem

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD
dē, considerantes qui fuerint exitus
conuersationis illorum.

Imitatio
sanctorum

Recte hoc intelligit de Apostolis aliquot & p̄fectis Ecclesiarū, qui iam cursum suū cōsummarant, & in Domino obdormierunt. Quasi diceret, discipuli estis Apostolorū, qui p̄cesserunt uos, & eorum qui successerūt, uobisc̄q; sermonē Dei locuti sunt, horū uelim uos imitari fidem atq; doctrinā, sumā charitate coniunctā, & conuersationē ab omni auaritia alienā. Tanti illis fuerūt coelestia, ut p̄ illorū amore etiā sanguinē parati sint effundere. Iā si quis uile argētū, idq; modicū pro fratre recreādo dubitat exponere, q̄modo animā suā pro illo ponit? Obseruandū autem quomodo nos sanctos uelit imitari, non ut corpus p̄ter modū inedia p̄damus, omnes dies uitæ p̄cibus & speculationibus transigamus, uitā uel coelibē, uel solitariam degamus & his similia, sed ut fidem illorum imitemur. Neq; enim Paulus aliter se imitandum Corinthiis p̄posuit quā quēadmodū ipse Christū imitaretur: Ista est imitatio Deo unice grata ad eōq; uerus Sanctorum cultus. Sed ista sunt hodie saeculis decantata.

Jesus Christus heri & hodie, idē
est

est etiam in sæcula.

Aliud argumentum ad firmandam illorum in Deum fiduciam. Obijciat enim quis. Bene ^{Idem Deus omnibus seculis.} mones, atqui Deus supramodum Apostolis & Apostolicis uiris fauit, tanquam coriphæis & antesignanis, me non pari fauore & gratia prosequetur, & quia ita amplexus, nō mirum est eos omnibus relictis Dominum esse secutos. Hanc impiam carnis suggestionem aptissime reiecit isto dicto: Iesus Christus heri & hodie, idē est etiam in sæcula. Hoc autem uult. Iesus Christus qui heri fuit, hoc est illorum tempore iam præterito, idem & hodie est, & perdurabit in sæcula. Eadem eius est benignitas, manus illius non sunt abbreviatæ, qui Heliam & populum Israëliticum per annos quadraginta in deserto manna & aquis e petra, & pavit & potauit, idem poterit & uos alere. Certe si benignitas ipsius cessaret, & Deus esse desineret.

Alij hoc testimonio utuntur ad hoc, ut sciamus eandem salutis rationem fuisse ante incarnatum, & post incarnatum Christum, puta ab æterno fuit, est, & erit.

Alij trahunt ad doctrinam Christi, & quod uerbum eius in æternum sit permansurum, nouum hic incipientes paragraphum,

Sunt

ANNOT. NIEPIST. D. PAULI AD

Sunt quidem ista pia sed ut mihi uideatur, nō genuina, malo priori interpretatiōni palmam dare, quo omnia aptius coherere uideamus.

Doctrinis uarijs ac peregrinis ne circumferamini. Bonum est enim gratia constabiliri cor, non escis, quę non profuerunt ijs, qui uersati sunt in illis.

Sane do/
ctri-
nam.

Sententia hæc, potest esse generalis admonitio, ne scilicet uarijs circumferamur doctrinis, unicum præcipuum est dogma, & ad salutem cōparandā unice necessariū, Christo ex animo credere, & proximum sincere diligere, si quid huic diuersum occurrat, & fidei seu charitati repugnet, statim abiiciendum. Vnus Deus, una fides, unum baptisma, una salutis doctrina. Pudeat nos instar arundinis quouis uento doctrinarum agitari, sed simus ita fide radicati, ut etiam Angelum è cœlis aliud docentem possimus Anathema dicere. Malim tamen ego specialem hanc dicere, ratio est, quod tanto ardore charitatem commendauit & cum primis fugam auaritię, tanquam pestis totius christianę religionis, sicq; ad inseruiendum proximo nos inhortatur, ut neq; philauti, neq; immisericordes simus, sed misericors qualis est pater noster cœlestis.

Deus

Deus fons saturitatis est, quē qui negligunt, mi-
 rum non est, si κοιλίος ὄστροι reddantur, quem
 admodum nostro tempore Monachi, & olim
 Pharisei parentum neglectores fuerunt. Sic au-
 tem ista commode superioribus coniunges. Si
 aduenerint quidam secus docentes quā Apo-
 stoli, & illorum uestigijs insistentes, uosq̄ aliud
 quā illi docuerint, ne illis præbueritis aures,
 neq̄ patiamini nouis dogmatis uos circūferri,
 suspectum sit quicquid uere nouū est. Nam spi-
 ritus probandi sunt, num sint ex Deo. Audiisse
 uarias & peregrinas doctrinas nihil obest, sed
 exercitatis sensibus, simplicioribus autē, & qui
 imposturę expositi sunt, multum. Cauete ergo,
 & ne nimiū sitis curiosi. Nā curiositas plerosq̄
 in abominandos præcipitauit errores. Peregrin-
 nę & uarię doctrinę sunt, quicquid non fit ad
 ædificationē in Domino, atq̄ sacris literis euin-
 ci non potest, siue istę à Philosophis, siue à Iude-
 is, siue à falsis Apostolis inuehantur. Hinc tamē
 nemo colligat, quod contemnamus artes libera-
 les, sunt em̄ & istę donum Dei, quo sic utaris,
 ut nihil approbes, quod diuinę scripturę repug-
 net, & fidem in Deum labefacter. Adhęc legi-
 mus Moſen, Danielē & Paulum, in peregrinis
 doctrinis fuisse exercitatissimos, interim tamen
 gratissimi Deo fuerunt. Legendi sunt prophani
 autores, sed citra superstitionē. Certes si dogmata
 Philosophorum sequaris, misericordiā in pau-
 Z

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

peres parum exercebis. Nam isti docent, tunicā pallio esse proximiorē, & his similia.

Bonum est enim gratia ¶ Fere omnes sententiæ istæ sunt difficiliore, propter cohærentiam, alius em̄ alio refert, verba tamē satis plana sunt. Quidam præmissam sententiam: Doctrinis uarijs &c, huic cōiungunt, & eas intelligunt pseud apostolorum, qui ad legis opera Christo iam deditos, reuocare conabantur. Certe Iudæis loquitur, quibus sua religio, opera & sacrificia, plurimum placebant, & istis se Deo approbari magis crediderunt, quàm si peregrinis, uiduis, orphanisq; misericordiam exhiberēt. Quemadmodum hodie inuenias, qui se abunde iustos putent, si cottidie Missam audiant, & certas aliquot preculas Deo obmurmurent, nihil interim curantes, quàm sint inuidi, auari, contentiosi, crudeles, & immisericordes erga proximum. Delectum ergo istum ciborum, dierum & operum legalium, Apostolus hic reprehendit, neq; hinc uere cor ipsum stabiliri posse affirmat, sed magis gratia, id est, fide, misericordia, & charitate erga proximū. Cibus & gratia opponuntur hic. Per cibum, cæremonias Mosaicæ intelligit, quas, quia cor certificare de beneuolentia Dei non possunt, inutiles indicare uoluit. Per gratiā, intelligit summam in Christum confidentiam, qua homo se Deo ex animo concredit. Vis cor stabiliri & certificari de beneuolentia Dei erga se, præ

Gratia sta/
bilitur cor

se, precare pro fide, & poteris consistere, eum cibum operare, quia non perit, sed permanet in uitam æternā. Externis connixus, corrues, neq̄ enim ista Deus requirit, nisi quatenus ex fide p̄ueniunt, quæ si absit, nihil est quo te Deo placiturum credas. Dicit em̄ Apostolus externa ista opera non profuisse istis, qui uersati sunt in illis. Hier: 7. Esa: 1. & alijs multis locis patet. Deus ista reiecit, atq̄ adeo abominationē dixit, indubie quod præter fidem ea facienda susceperant. Sed de his supra satis differuimus. Disce hic, si Deus cæremonias à se præceptas nō agnoscere uoluit, eò quod non erant ex fide præstite, multo minus acceptabit ea opera, quæ nostra ratio p̄ter ipsius uerbum excogitauit, qualia innumera nostrum habet sæculum.

Habemus altare, de quo non est fas edere ijs qui tabernaculo deseruiunt.

Dicere uult: Qui adhuc uersantur in Iudaica cæremoniarum obseruatione, legem uigere uolunt, fiduciamq̄ in illam ponunt, nondum uere participes sunt altaris nostri Christi, neq̄ ueri Christiani censendi. De nostro altari, non est fas edere, qui tabernaculo deseruiunt, hoc est, cæremonijs legalibus adstricti sunt, easq̄ tanquam unicam salutis rationem suspiciunt. Christus al

Altare unius
cum Christo
stus.

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

tare nostrum dicitur, hoc est, sacrificiū, de quo supra fufe. Haber autem uaria nomina, propter diuersas ipsius proprietates. locum hunc desūp sit ex Leui. 24. ibi legis duodecim panes propositionis in altari positos, nemini licuisse edere, quā Aaroni cum suis filijs. Leuitis non permittebatur hoc, multo minus Israēlitis. Comedebant autem eos in loco sancto, & diebus sabbati. Vno uerbo ostendit nostram religionem esse longē potiore Iudaica. Altare nostrum Christus est, de quo recte comedent, qui p̄ illum sanctificati, sacerdotiūq; regale effecti sunt, hoc est, qui uere in illum credunt. Impijs & infidelibus, nulla est hic communicatio. Quo autem plenius Christi cognitio in te crescit, eō propius ad hoc altare accedis, magisq; sacerdotali dignitate excelles (Nam hoc significatum est per uarietatem dignitatis sacerdotalis in lege) non tamen sequitur, quod omnium sit ministerium uerbi obire, sed eorum tantum, quos Deus ad hoc destinauit, & rite uocati sunt. Vide. 1. Tim. 3. & Tit. 1.

Animalium enim quorum sanguis infertur pro peccato in Sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra castra. Quapropter & Iesus, ut sanctificaret per p̄priū sanguinē

uinē populū , extraportā passus est.

Apostolus nunquam satis inculcandum sacrificium nostræ redemptionis , subinde Hebræis in memoriam reuocare studet , quo uel sic dignitatem illius animo digne reputent . Ponit autē figurā ex Leuit. 4. & Num. 19. quam ipse per te confer . Ea autem figura innuit quomodo sit sacrificandum . Duo sunt in nobis , Caro & Spiritus , uterq; offerendus est , sed suo modo . Spiritum cum primis Deo offeramus , ut quo uno Deus coli uult : deinde etiam carnem , quod tum faciemus , si eam mortificauerimus , impetus illius represserimus , & spiritui subiecerimus . Vim nobis inferamus , & humiliemur , atq; adeo , ut etiam p̄ nominis Dei gloria mortem parati simus subire , nedum oppropria in hoc mundo ferre . Figuram autem hanc in Christum exponit , idq; multo uerissime , qui qualem oblationē pro nobis fecerit scitis .

Extra portam] Porta mundum nobis significat . Ne ergo ita amemus hunc mundū , aut quicquid q̄ in eo esse potest , ut charitatis & beneficentiæ obliuiscamur , sed potius bona cœlestia inquiramus . Obseruandū obiter , unde sit nostra sanctificatio , & quomodo Christus populum suum sanctificauit , nempe per propriū sanguinem . Nam in hoc solo remissio peccatorum credentibus parata est .

Porta & castra , p̄ mundo .

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

Exeamus igitur ad eum extra castra, opprobriū eius portantes. Nō enim habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus.

Ab exemplo Christi obiter illos ad abnegationem sui, & ut istum sequantur præceptorem, hortatur. Si enim simul cum Christo regnare uoluerimus, necesse est, ut simul cum eo patiamur, extra castra, hoc est, conuersationem mundi exeamus, & opprobrium eius simul cum eo portemus. Mundus enim eos, qui sui non sunt, nunquam feret, nedū honore prosequetur. Tātum autem exiuius extra hunc mundum, quātū hic nobis præ amore uitæ æternæ sorduerit. Quo autem istis uerbis respexerit, sequentia indicant cum dicit: Non enim hic habemus manentem ciuitatem &c. peregrini enim sumus in hoc mundo, & ciuitatem manentem non possidemus, sed possidendam inquirimus, ad eūq; conuersationem in cœlis: Hoc qui animo pio reputarint, nunquam immisericordes & duros se erga fratres exhibebunt.

Per ipsum igitur offerimus hostiā laudis semper Deo, hoc est, fructū labiorū confitentium nomini eius.

Tria

Tria genera sacrificiorum Apostolus nobis
 proponit, primum corporis, quod mortificandū
 & in obsequiū spiritus redigendū est. secundū,
 animi, quod fructus labiorū, siue laudis hic dicitur,
 tertium, beneficentiæ in proximos. Istæ sunt ho-
 stia quibus Deo placetur. Obserua autem lau-
 dis sacrificium non in solis labijs aut ore consi-
 stere, sed potius in animo & corde. Nam habet
 & cor sua labia, quemadmodum & genua, pe-
 des & alia. Pedibus externis non itur ad Deum,
 sed animi, genibus itē externis non satis est se co-
 ram illo humiliare, sed mentis. Veruntamen la-
 bijs non possumus semper uti, morbo, aut ali-
 qua alia re impediti, cum tamen interim cor nō
 cesset laudare Deum. Scitis Moſen orantem ni-
 hil externe locutum, sed interne & labijs mētis,
 labia corporis facile aperueris, sed mentis non
 item. Ista enim solus Deus aperit, & in laudem
 nominis sui aperit. Quod ideo dixerim, ne pute-
 tis sacrificium laudis, & fructum labiorum cō-
 fitentium nomini Domini, referendum esse ad
 solam externam labiorum confessionē, sed mul-
 to magis ad internam, ut ubi labia desierint, spi-
 ritus perpetuo pergat. Corde quidem creditur
 ad iustitiam, & ore fit confessio ad salutē, vtrūq;
 scio requiritur, tamen alterum altero magis. Si
 non datur fidem tuam protestari, mutus es na-
 tura uel fortuna, cordis labia laudent & confite-
 antur Deum, & sufficet hoc tibi ad salutem.

Tria sacrifi-
 ciorum ge-
 nera.

ANNOT. IN EPIPTIS. D. PAULI AD

Nolumus tamen externi quicquam reiectum, quod uel aliquo modo ad uerā pietatis promotionem facere potest. Obseruandū autem à quo nobis hæc dignitas offerendi obueniat, per ipsū, inquit, Christū summum sacerdotem. Ipse est, qui nos effecit regale sacerdotium, populum sanctum, genus electum, ut uirtutes eius, quæ tenebris nos uocauit in admirabilem suam lucem, prædicemus, quemadmodū est. 1. pet. 2. Certe Christo incognito, nunquā uere oculos in cælū leuabimus, nedum Deum, ut patrem nostrum clementissimum inuocabimus. Nam peccata nostra ab hoc nos perpetuo reuocant: Per ipsum itaque aditum, eumque liberum ad patrem habemus.

Hostiam laudis.] Alludit ad Psalm. 49. Non propter uictimas tuas arguā te &c. Imola Deo laudem, & redde altissimo uota tua. Similiter ad psal. 115. Tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini inuocabo. Ad hæc cum addit, Semper, alludit ad Psalm. 33. Bendicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo, quasi diceret, nullum tempus elabetur, siue aduersum sit, siue lætum, in quo Dominum non laudauero, iuuentus & senium in illius laudem intenta erunt. Alibi dicitur: Septies in die laudē tibi dixi, quod intelligendum, pro eo quod est, perfecte, perpetuo & incessanter te laudauī. Non enim simpliciter intelligendū est, quasi Propheta
Deo

Deo laudem septenario adnumerauerit. Sed de his aliàs diximus. Disce & tu hinc omni momento laudare Dominum Deum tuum,

Hoc est fructum labiorum ¶ Ex Osee ultimo capite desumpsit hoc Apostolus. Hebræus legit: Reddemus uitulos labiorum nostrorum.

Gratiarum actio.

LXX. autem, fructū labiorum nostrorum, quos & Apostolus sequitur. Aequiuocatio est in dictione וִיטוּלִים. Porro sensus apud Prophetā is est. Populus captus non habuit decimas & primitiua, quæ Deo offerret, (ad quod respicientes LXX. ita legerunt) Volunt ergo dicere: Licet fructus agrorum nobis desint, propter inopiam in quam peruenimus, tamen fructus labiorum non deerunt nobis, offerimus Deo loco primitiuorum laudē, eumq; autorem omnium confitebimur, à quo uno etiam omnia & sunt & conseruantur. Si legas. Vitulos labiorū, erit hic sensus. Esto captiuus simus, & desint nobis hostiæ & uituli ad offerendum, non tamen uituli labiorum deerunt, hoc est, gratiarum actio, quæ sonat in ore nostro, loco uitulorum. Et hæc est genuina loci expositio. Quasi diceret Apostolus: Nimirum huc respexit Propheta, quia non omnibus sunt fruges uel uituli, sed singulis sunt labia. quibus Deo confiteantur, hoc est, gratias agant, & ipsum magnificent. Vult Apostolus nomen Christi magnificentandum esse, ut ipsum creatorem & saluatorem per omnia agnoscat

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD
mus & ueneremur, id quod & ueterum sacrifici-
cia prefigurant.

Cæterum beneficentiæ & commu-
nicationis ne obliuiscamini. Tali-
bus enim uictimis placetur Deo.

Beneficentiæ

Tertium genus sacrificiorum hic habes, bene-
ficentiæ uidelicet, quam Apostolus hactenus
multis urfit, & quamuis aliqua obiter immisce-
at, tamen statim redit ad hoc, cuius gratia ser-
monem instituit. Inter cetera Saluator Phariseis
dixit: Misericordiam uolo & non sacrificium,
idque ex Propheta Osea, nimirum hanc gratissimum
sibi sacrificium innuens. Tu si humiliter de te ip-
so sentias, optima de Deo speres, & proximum
pro tuis facultatibus adiuues, longe magis Deo
te approbabis, quam omnes Iudæi externis suis
sacrificiis. Nam ista Christus iudex uenturus a
nobis non requirit, sed misericordiam & benefi-
centiam in proximos. Κοινωνία, societatem &
communicationem significat. Omnia, siue læta,
siue aduersa, quæ proximis occurrunt, nostra
sunt, nos æque atque illos afficiant, non secus, atque
dolor unius membri, etiam sana adhuc membra
afficere solet. Certe si uere credimus, membra su-
mus eiusdem corporis, & caput Christum agno-
scimus, qui cum in omnes, etiam ingrattissimos,
beneficus fuit, simus & nos, quibus ille se proposuit
exemp

exemplū . Si peccatores amici , habere se dicunt omnia cōmunia , multo magis nos qui Christi dicimur , qui nos inuicem fratres agnoscimus , & eiudem hæreditatis participes p̄dicamus . De mus & dabitur nobis . Nā beatius est dare quā accipere . Certe hac sola uia thesaurum in cœlis nobis parabimus .

Talibus enim uictimis plac. ¶ Hoc est, placabilis seu placidus nobis fit Deus. Vis ergo Deū ralem tibi esse, reconcilieris fratri tuo, remitte illi debita. misericordiam & beneficentiam illi exhibeas, & consequeris etiam tu apud uniuersorum iudicem misericordiam. Ista sunt uera sacrificia quibus Deo placetur . Prodeat hic quis, & interrogabimus, sub quod genus sacrificiorū, papisticum referendum putet? Laudis forsan dicet . Quare ergo alios Christianos excludunt, perinde atq; non sit illorum laudare Deum suū, ut demus interim nullos alios subesse errores? Quare sibi solis istam dignitatē sumūt, sicq; distinguī à uulgo fideiū uolunt? Nimirū ideo, qđ pater mendaciū & tenebrarum illis imposuit, & oculos p̄strinxit, ne quod rectū est, cernere possint . Scriptura omnes fideles , sacerdotes dicit, habent em̄ quod offerant, corpus suum, & beneficentiam . Cæterum aliud est esse secundū scripturam sacerdotem , & aliud ministrum uerbi seu Ecclesiæ . Quisq; ex animo pius, suæ uocationi studebit, & in ea nunquam se ingeret, ad que nō
certus

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD
certus est se diuinitus esse uocatum.

Parete his qui præsunt uobis, &
concedite, siquidem illi uigilant pro
animabus uestris, tanquam rationē
reddituri, ut cum gaudio hoc faci-
ant, & non gementes: nam id est
inutile uobis.

Parendum
ijs qui præ
sunt.

Verbū græcū quod hic ponitur, ἀγρυπνέω
proprie est uigilia pastorum in agris. Concludit
nunc Epistolam Apostolus, postquam ad cha-
ritatem & beneficentiam satis adhortatus est, ad-
dens ut suos pastores seu ministros uerbi, audi-
ant & illis pareant. Quasi diceret. Satis iam de
omnibus, quæ ad salutem uestram facere uiden-
tur, monui, uolo ergo nunc finem istis impone-
re, quod si quid præterea uobis perdiscere necel-
se sit, habetis qui uobis præsunt pastores, ab illis re-
quirite. Nam mysterium pietatis non satis edo-
ctis, nihil utilius est quàm doctis & pijs uiris
benignas præbere aures, & cum summa reuerē-
tia quod salutis est custodire. Sunt qui hunc lo-
cum tantum de Magistratibus dictum putant,
sed non hoc fieri, cuius patet. Certe eo tempore
paucos uel nullos habuere magistratus, qui in
obedientiam fidei concessissent. Ego de Aposto-
lis, Episcopis, pastoribus, siue doctoribus intel-
ligendum

ligendum omnino credo, postquam & Aposto-
lus se statim in illorum numero reputat.

Et concedite. Si obiecerit quis: Sed isti non sa-
tis pijs sunt, malignis præditi moribus, auari, in-
tractabiles, quare ergo illis paream uel cōcedā?
Etiam discolis parendum est, modo secundum
pietate doceant. Nam Dominus dicit: In cathedra
Mosi sedent scribæ & pharisæi: omnia ergo
quæcunq; iusserint uos seruare, seruate: secun-
dum opera uero eorum nolite facere: dicunt em̄
& non faciunt. Vita mala, doctrinæ bonæ pius
dicare non debet, sicut nec infamare. Si somnia
humana adferrent, non essent audiendi: quia au-
tem uerbum Dei docent, non ipsos, sed Christū
audis, si pareas. Magistratus tamen est curare,
ut quā sanctissimos habeat ministros. Sic em̄
autoritas sua uerbo salua manet, & facili⁹ peccato-
ra auditorum subit, quā si peruersa uita mini-
sterium uerbi reddat suspectum.

Siquidem illi uigilant pro. Causa est quare
illos uelit doctoribus suis parere, ex qua facile
uides eum non loqui de potestate, sed de mini-
stris uerbi. Si respiciendum esset ad perfectionē
ministorū, qui & ipsi homines sunt, & prop-
terea etiā suis uicij obnoxij, nūquā quisq; ueri-
tatis uerbū amplecteretur, nunquam etiam pa-
rendum illis crederet. Semper em̄ in vnoquoq;
inuenias, quod desyderes. Hoc autem cum veri-
tati admittendæ ira nō obsit, ut idcirco sit iure re-
pudianda,

ANNOT. IN EPIT. S. D. PAULI AD

pudianda, suscipiamus uerbū à quocūq; tandē
annuncietur, ipse uiderit qui quod sanum est,
docet, & secundum hoc uitam instituire cessat.
Porro cum dicit: vigilant pro animabus uestris
tanquam rationem reddituri, respexit ad dictū
Ezech. cap. 3. Sanguinem eius de manu tua re-
quiram. Locum ipse lege & expende: facit enim
ad excitandam in nobis diligentiam.

Vt cum gaudio hoc fac. ¶ Vult dicere: Nihil
est quod adeo frangat & contristet animum
doctorum, quā cum uident discipulos esse ne-
gligentes, & labores suos perire. Vos ergo mo-
neo ut sitis diligentes, feratis amœnos iustitiæ
fructus, pareatisq; illis ex animo, ut uestro pro-
fectu exhilarati, postea foelicius munus suum
obeant, & omnibus uobis alacrius inferuiant.
Nam hoc est quod uobis conducere potest, ne
quaquam autem si ignauia uestra ad perpetuos
gemitus perducantur. Gaudium doctorum,
est incrementum discipulorum, & è conuerso.
Norādū obiter, quibus armis spirituales, quos
uocant, prælati se ulcisci debēt, gemitib⁹, lachry-
mis & orationibus, nō gladijs uel tyrannide.
Esto uos gemitibus illorum non permoueamini,
Deus tamen permouetur & illos exaudit. Nā
dixit: Qui uos spernit, me spernit. Iam Deum
spreuisse, nulli inultum abiit; cauete ergo, ne hoc
malum uos occupet.

Orate

Orate pro nobis : cōfidimus em̄
quod bonā habemus conscientiam
inter omnes cupientes honeste con-
uersari, Magis autē obsecrouos, ut id
faciat̄is quo celerius re stituar uobis.

Quod de p̄fectis Ecclesiæ in uerbo & do-
ctrina locutus sit, uel hinc patet, quod & se in il-
lorum gregem connumerat, cum dicere uult.
Velim uos sollicitate pro nobis omnibus, qui in
hac functione sumus, orare: nimirum ut uerbū
Domini currat, & per nos à nemine hominum
male audiat. Et quamuis prius dixerim, concedi
te ijs qui uobis p̄sunt, nolim tamen à quoq̄
èd rari, quod putet me aliquem ex illis notare
uel infamare: polliceor enim mihi de singulis op-
tima quæq̄, atq̄ quod singuli bonam habeam⁹
conscientiam, idq̄ inter omnes, quibus sancta
conuersatio cordi est. Sunt qui hoc intelligunt,
quod Apostolus dicat, se bona conscientia inter
omnes conuersari, seq̄ nullius mali sibi esse con-
scium, atq̄ ita non indignum pro quo orerur.
Sententia pia est, sed prior uidet̄ esse simplicior.

Magis autem obsecro uos | Enixius pro se
orare illos uoluit, èd quod ad maxima obeun-
da se diuinitus segregatum sciebat. Spiritus pro
omnibus quidem hominibus orat, attamen
multo ardentius p̄ his, quos uidet ad promul-
gandam

Orandum
p̄ uerbi mi
uistris.

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD
gandam ueritatem Euangelij à Deo magis in-
structos & appositos. Sæpe autem petijt, ut san-
cti pro se orent, quo illis breui restituatur, indu-
bie ea causa, ut si quid illis deesset sua præsentia
refarciret, & per mutuam inter se fidem, commu-
nem ex illis caperet consolationē. Obserua cor-
uera charitate exæstuan in Paulo, & quod pro
ministris uerbi orandum sit, quo digne Euange-
lum dispensent.

Deus autem pacis, qui reduxit à
mortuis pastore ouium illum mag-
num, per sanguinem testamēti æter-
ni, Dominum nostrum Iesum, abso-
lutos uos reddat in omni opere bo-
no, ad faciendū uoluntatem ipsius,
efficiens, ut quod agitis, acceptum
sit in conspectu suo per Iesum Chri-
stum, cui gloria in sæcula sæculorū
Amen.

Apertissime Epistolam suam precibus ad Deū
concludit. Nam is unus est, qui absolutos redde-
re potest in omni opere bono. Insinuare illis uo-
luit, ut quæ minus intelligant, à doctoribus su-
is petant, uel à se, ubi illis restitutus fuerit. Verū
quia

quia & se et Apollon & Cepham sciuit nihil esse, datorem autem incrementi Deū omnia, precatur ut ille eos perficere dignetur. Deus pacis, uidetur esse dictum more hebraico. **שלווה** em non tam pacem, quam omnimodam rerū felicitatem & successum significat, quemadmodū Psal: 119. Pax multa diligentibus legem tuam, & alijs multis locis. Hoc uult dicere: Deus qui solus dat incrementum, successum & felicitatem in omnibus, uitam nostram expetit, non mortē, ille inquam qui pastorem illum magnum & c. à mortuis potenti sua manu reduxit, absolutos uos reddat in omni opere bono, & quæ sequuntur. Non improbo tamen, Deus pacis, pro pacifico qui nobis placatus sit, uel cui pax probetur, exponi. Apud Esaiā princeps pacis dicitur. Sic enim pacem, de qua etiam supra, magis commēdatam nobis uult. Scitis autem ubi pax est, ibi Deus est: ubi dissidia & corda impacata, ibi dæmon. Vnde autem sit quod nobis placatus esse uelit, adiecit dicens. Qui reduxit à mortuis pastorem ouium illum magnum, & c. & simul in memoriam reuocat fœdus Dei, quod nobiscū inīit, & per sanguinem Christi Saluatoris nostri confirmauit, in quo habemus pacem cum Deo & remissionem omnium peccatorum, id quod sacræ litere passim prædicant. Sunt qui dicant fœdus seu testamentum hoc æternum (q̄ ad differentiam legalis ita dicitur,) in cruce sancitum &

&

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

quidem, sed postquam Dominus resurrexit cōpletum: equidē dixerim misso iam spiritu maxime completum esse: tum enim uere nobis innotuit, qualis nobis esse Deus uelit, quāmq; misericors & placatus. Huc refer quæ supra cap. 10. de fœdere habuisti.

Christus
pastor.

Qui reduxit à mortuis pastorem] Hoc non dicit, quod Christum minorem patre dicat, id quod Arriani uoluerunt: nam eadem est patris potentia & filij. Reductus est à mortuis, quatenus uerus Deus est. Pater hoc ex Ioan. 2. Destruitetē plum hoc, & in tribus diebus erigam illud. Et: Sicut pater suscitatur mortuos, & uiuificat, sic & filius quos uult, uiuificat. Apud Ezechielem & alios, Christus sapiens pastor dicitur: ipse enim pascit & cibatur animas in uitam æternam, ipse est doctor salutis æternæ, cuius etiam uox uniceaudienda est. Ioan. 10. pastorem bonum ipse se uocat, & quod animam pro ouibus suis ponat, hoc est, pro electis & fidelibus. Magnus hic dicitur, ad differentiam ministrorum uerbi, qui & ipsi participatiue pastores dici possunt, eò quod in tempore famulatio cibum suum dispensent: aliàs & ipsi sunt oues, sed unus Christus excellentiam habet, unde à Petro princeps pastorum dicitur. Nam inquit: Et cum apparuerit ille pastorum princeps, reportetis immarcescibilem gloriæ coronam. 1. Petri. vlti. Orat igitur Apostolus, ut Deus per illum bonum, magnū & principē pasto

capem pastorum Iesum, illos ad omne opus bonum instruat & instituat: ministri enim nihil sumus ad hunc collati. Obseruandum autē quā apposite omnia ad argumentum suum dirigat, atq; adeo illud refricat, quo Christum filiū Dei omnibus creaturis superiorem, & pastorē magnum audiant, & fide amplectantur, ut extra quē nulla sit salus.

Absolutos uos reddat in omni opere] Vide apud quem Apostolus absolutionē & perfectionem in omni opere bono illis imploret, apud patrem misericordiarum Deum, idq; intercessionē sanguinis Domini nostri Iesu Christi, quæ optima p̄dicandi formula est, & sanctis usitatissima. Obseruemus ergo & imitemur. Quasi diceret: Doctores quidem & pastores uestri viā ad perfectionem indicare possunt, sed perfectionem & absolutionem in omni opere bono, præstare non possunt: erit ergo ad Deum p̄cibus cōfugiendum, ut ipse incrementum plantantibus & rigantibus subministrare dignetur, & quem admodum uelle dat, ita etiam perficere non neget. Omni tempore bono, signanter dicit, ne inani fide gloriemur, & putemus carni habenas esse laxādas. Vera fides efficax est, & operosa adeo, ut se in utilitatem proximorū penitus transfundat. Quæ autem bona opera sint, etiam supra diximus, nempe quæ fides ex se in ædificationē proximi p̄gignit, & nō quæ nos ipsi somniam⁹;

Quis uere
absoluat.

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

Voluntas
Deiquæ.

Ad faciendum uoluntatem ipsius] Voluntas
Dei est, quod nos attinet qui illi credimus, san-
ctificatio nostra, ut abstineamus a scortatione,
inebriatione, ira, inuidia, & alijs quibus huma-
na natura succumbit malis. 1. Tessa. 4. quod ue-
ro proximum, ut misericordiam & beneficenti-
am illi exhibeamus, hanc em̄ magis uult quàm
sacrificium. Osce. 6. Hæc duo sunt, quæ Deus à
nobis requirit. Hypocritæ student non ut Deo
placeant, quod præcipuum erat, sed ut hominib-
us, & ita uere habent mercedem suam, non ali-
bi expectant: uos contra nitamini, studere uos
cum primis Deo approbare. Obseruandum hic
opera nostra quamlibet bona per se Deo nunq̄
placitura esse, nisi ipse hoc q̄d agimus, acceptū sibi
reddere dignetur, idq̄ merito & intercessione
vnigeniti Domini nostri Iesu Christi, in cuius
gratiam Deus sua opera in nobis coronat. Et ita
semper Apostolus mediatorem Christum, cer-
tissimam salutis uiam, nobis ob oculos ponit,
ut in eo dilectionem paternā perpendentes, nos
gratos illi exhibeamus.

Cui gloria in sæcula sæculorum amen] Om-
nia in gloriam Christi tandē desinere uult, qui
est Domin⁹ Deus, & Saluator noster. Iam quia
soli⁹ Dei gloria est, & nemini hanc concedit,
qui non sit Deus, sequitur & Christum uere esse
Deum, & ita omnē gloriam illi merito transcri-
bendam. Est enim æternus Deus, & coadoran-
dus cum

duſ cum patre Sæculum ſæculorū, periphraſis quædam eſt æternitatis, admodum Hebræis familiaris.

Amem] Concludit hebraico vocabulo, qđ eſt quaſi character ꝑcum: quidam uere, alij fiat, exponunt, & deducitur à uerbo **אמן**, quod firmum eſſe ſeu ſolidum ſignificat. Scitis enim orā dum eſſe firmo animo, & abſq; hęſitatione, modo uelimus uoti fieri compotes. Vera itaq; fiducia impetrandi, quod pro gloria nominis Dei precati ſumus, concludim⁹ hac particula Amē, quaſi dicamus, uere ita eſt, & plane nihil dubitā dum: uel modo ꝑcatorio, optamus ut fiat quod oramus. Quæ nunc ſubſequūtur, adiecta ſunt, quemadmodū in epiſtolis familiaribus frequenter fieri uidemus.

Obſecro autē uos fratres ſufferte ſermonē exhortationis. Etenim paucis ſcripſi uobis.

Vide quanta modestia & humilitas ſit Apoſtoli, qui demittit ſe eò, ut illos obſecret, quo libēter hunc ſuum ſermonem admittant, quem nullā aliam ob cauſam uoluit ſuſcipere, quā ut illos exhortari poſſet, ut Chriſtū audiant & nullis perſecutionibus ſe ab illo diuelli patiantur: Alius hic forſan premium aliquod, uel ſaltē ingentes gratias exegiſſet ſeu expectaſſet. Apoſto

ANNOT. IN EPIST. D. PAULI AD

lus autem nihil aliud, quam ut ista sufferant. Super enim. 4. 6. & 10. cap. duriuscule scripserat, tamen non præter rem, id quod hic sibi condonari petit, & quicquid dictum sit, obsecrat ut benignius ferant, quæadmodum & illos decebat. Paucis autem scripsit, si amplitudinem rei perpendas: potuisset enim pluribus argumentis rem tractasse: aliàs si uerba spectes, bene longam dicas Epistolam. Hisce nihil aliud, quam ueram charitatem, summamque modestiam nobis commendare uoluit.

Scitote fratrem nostrum Timotheum solutum esse, cum quo, si celerius uenerit, uisam uos.

Nimirum solutum esse a uinculis intelligit, in quæ ob Christi fidem coniectus fuit. Quam gratus hic Timotheus Apostolo fuerit, uarijs locis suarum Epistolarum patet, maxime ad Philip. cap. 2. & 1. Thessal. 3. ut taceam earum, quas ad illum scripsit. Ob Euangelium dixi Timotheum uinctum fuisse, unde illius liberationis nuntium, timentibus Deum non potuit non esse gratissimum. Alicubi filium hunc nominat, eò quod illum per Euangelium genuerat, hic autem fratrem, propter communem patrem in cælis, quem uterque agnoscebat & colebat. Iterum aduerte, quam officiosa sit uera charitas, quæ commune
habet

habet sicut omnē dolorem, ita etiam omne gaudium. Quod promittit se illos inuisurum, commendat nobis curam & sollicitudinem, quā habuit erga Ecclesias Dei indefinentem. Sciuit enim quā non quiescerent lupi circumeuntes, quo gregem Christi intradere, & deuorare possent. Sunt qui intelligunt, solum, tanquam Timotheus tunc fuisset in itinere ad illos, & ita iubere Apostolum, ut Hebrgi illum hospitaliter excipiant, & ut fratrem commendatū habeant: sed prior expositio videtur simplicior, quāuis & ista ferenda sit.

Salutate omnes qui præsunt uobis, & omnes sanctos. Salutant uos Itali. Gratia cum omnibus uobis. Amen.

Intelligit Episcopos, doctores, pastores, & præsbyteros, in quibus non parum salutis Dominus populo suo esse uoluit. Per sanctos autē reliquos pios, quorquor Christo nomen dederunt, accipit. Nam isti se sanctimonix semel ex animo dederant. Habes hic Sanctos recte dici etiam eos qui adhuc in uiuis Christo adhærent: sanctificantur enim à Christo, cuius nomen uita prophana polluere summo studio refugiunt. Cæterum quia omnes fratres sumus, & unum corpus constituimus, cuius caput Christus est,

& 4

ANNO, IN EPI. D. PAULI AD HEB.

recte beneuolentia & charitate nos mutuo prosequimur. Membrorū em̄ est ut aliud alijs & animo & corpore charitatē exhibeant. Ideo dixit: Salutant uos Itali. Nam ab Italia Epistola hæc scripta esse creditur. Concludit consueta hac particula: Gratia cum omnibus uobis, non addit Dei, tamen intelligitur: neminem excipit, ut uideas animum omnium salutis cupidum. Deus regnum suum dilatari cupit. Vnde & nobis idē p̄candum. Quare autem solitā istam suam salutationem ab initio Epistolæ non præmiserit, dictum est in præfatione.

Ista hac Epistola summatim habuimus, Christum, nunc unicum magistrum nostrum, audiendum. Probauit hoc primum à dignitate Christi, deinde à periculo non audientium, postea à premijs audientium illum. Ad hæc hortatus est, ut fidem cum summa patientia consecuti nullis periculis patiantur se euerri, additis multis exemplis. postremo ad charitatem & pacem hortatus est, & cum primis ad sanctimoniam uitæ, absq; qua nemo Deū uidere potest, & ita concludit. Deus misericors pater, p̄ unigenitū Dominū nostrū Iesū Christum, ut & ista nobis dicta credamus, & ad ipsius gloriā custodiam⁹

AMEN.